

Binnen is beginnen

Hoe een andere lesstart de zelfstandigheid van leerlingen vergroot

Het stimuleren van zelfstandigheid en verantwoordelijkheid bij leerlingen vormt een kernprincipe binnen het Montessorionderwijs. Als onderdeel van de basiscursus Montessori op het **Montessori Lyceum Pax** werd recent het experiment “**Binnen is beginnen**” uitgevoerd om de invloed van de lesstart op de werkhouding van leerlingen te onderzoeken.

Traditioneel startte ik een les met een klassikale instructie en uitleg van soms twintig minuten, waarbij leerlingen voornamelijk passief wachten op uitleg voordat leerlingen zelf aan het werk gingen. Hierdoor lag de regie in het begin van de les vooral bij de docent, en minder bij de leerling. Dit experiment richtte zich op de vraag of een alternatieve start, geïnspireerd op Montessori's pedagogische uitgangspunten, leerlingen (eerder) activeert en hun zelfstandigheid vergroot.

Wat is ‘Binnen is beginnen’?

Bij de aanpak *Binnen is beginnen* starten leerlingen direct met hun werk zodra zij het lokaal binnenkomen. Leerlingen pakken hun maaklijst en beginnen meteen zelfstandig in stilte met hun taak.

De docent observeert in deze fase en geeft nog geen hulp. Hierna volgt gerichte begeleiding voor leerlingen die vastlopen. Dit wordt gedaan conform het principe “help mij het zelf te doen”.

Montessori-principes

Het concept *Binnen is beginnen* is geworteld in de klassieke Montessori-ideeën. Maria Montessori benadrukte het belang van de voorbereide omgeving, waarin leerlingen vrij en zelfstandig kunnen handelen.

“De rol van de leraar is voornamelijk observeren en begeleiden, zodat het kind zijn eigen leerproces kan sturen” (Montessori, 1912).

De methode stimuleert vrijheid binnen grenzen, waardoor leerlingen leren keuzes te maken en hun leerproces te sturen. Ook de zelfstandige werkcyclus, waarbij leerlingen taken in eigen tempo uitvoeren, vormt een centraal uitgangspunt. Montessori stelde:

“Het kind ontwikkelt zich het best in een omgeving waar het zelf actief kan handelen en fouten kan maken zonder directe interventie van de leraar” (Montessori, 1948).

Moderne onderwijskundige inzichten ondersteunen deze principes. Deci & Ryan (2000)¹ benadrukken dat leerlingen meer intrinsiek gemotiveerd zijn en beter leren wanneer zij **autonomie** ervaren. Ook Ben Orlin (2019) verwijst naar het belang van autonomie².

Daarnaast blijkt uit cognitief onderzoek dat een **stille, geconcentreerde start** van de les de productiviteit en focus verhoogt (Johnston & Frey, 2019). Martie Slooter pleit voor het niet storen van het leren, maar juist te observeren en aandacht uit te stellen om leerlingen te *leren*³ zelfstandig te werken.⁴

Montessori- uitgangspunten

Vorbereide omgeving

Vrijheid en
verantwoordelijkheid

Observeren door de
docent

Zelfstandige werkcyclus

¹ *Effectief leren*. uitgeverij Noordhoff, 2019.

² *Wiskunde plezier*. uitgeverij Koninklijke Van Gorcum, 2021.

³ Zou Roger Dijk, montessori trainer zeggen ‘te helpen’ in plaats van ‘te leren’?

⁴ *De zes rollen van de leraar*, uitgeverij Pica, 2020

Opzet en uitvoering van het experiment

Het experiment werd uitgevoerd in twee klassen en bestond uit twee fasen:

Fase 1 – Klassikale start:

Leerlingen kwamen binnen, kozen een plek en legden hun spullen klaar. De docent startte de les klassikaal. Met behulp van een PowerPointpresentatie werden de leerdoelen en het programma van de les gepresenteerd, gevolgd door instructie en uitleg.

Fase 2 – Binnen is beginnen:

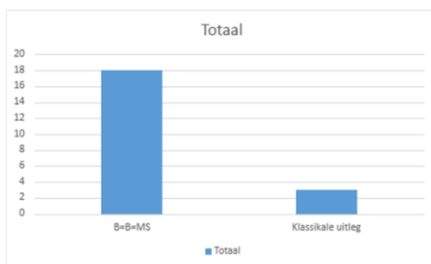
Leerlingen kregen de methode **B=B=MS** (“Binnen is beginnen is muisstil”) uitgelegd. Bij deze aanpak wordt verwacht dat zij bij binnenkomst direct hun maaklijst en materialen pakken en zelfstandig starten met theorie en opdrachten. Gedurende de eerste fase van ongeveer 15 minuten observeerde de docent uitsluitend en bood geen directe hulp, zodat leerlingen geconcentreerd en zelfstandig konden werken. Daarna werd gerichte ondersteuning geboden aan leerlingen die vastliepen, volgens het Montessori-principe “*help mij het zelf te doen*”.

Tijdens het experiment werd gelet op:

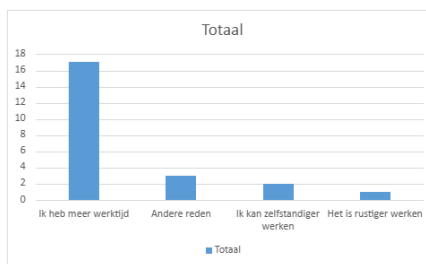
- aanwezigheid
 - de snelheid waarmee leerlingen starten met hun werk
 - de mate van zelfstandigheid en concentratie
-

Resultaten en evaluatie

Na afloop van het experiment werd leerlingen gevraagd welke manier van lesstart zij het prettigst vonden. Uit de resultaten blijkt dat een ruime meerderheid van de leerlingen de voorkeur geeft aan de aanpak *Binnen is beginnen* (zie figuur 1).

Figuur 1 Voorkeur van leerlingen voor lesstart

Figuur 2 Voorkeur van leerlingen voor lesstart

De voornaamste reden die leerlingen noemen, is dat er meer werktijd ontstaat. Doordat zij direct bij binnenkomst beginnen met werken, gaat er minder lestijd verloren aan wachten op instructie en uitleg. Figuur 2 laat zien welke voordelen leerlingen zelf noemen.

Leerlingen zijn al in de eerste fase van de les actief en kunnen hun eigen tempo aanhouden. Daarnaast merken zij in een vroeg stadium wanneer zij ondersteuning van de docent nodig

hebben. De ervaringen suggereren dat zelfstandigheid in combinatie met gerichte ondersteuning effectiever kan zijn dan langdurige klassikale instructie.

Ervaringen van leerlingen

- “ik vind deze manier van werken veel fijner. Ik heb nu meer werktijd.”
- “Het is fijn dat ik eerst zelf kan proberen en daarna hulp krijg als het nodig is.”
- “Klassikale uitleg is nadelig, want als je het al snapt mag je niet al verder werken en dan moet je gewoon wachten, dus ik ben best blij dat we nu de methode B=B=MS hebben.”

Conclusie

Het experiment “Binnen is beginnen” laat zien dat een directe lesstart duidelijke voordelen biedt. Leerlingen zijn zelfstandig, eerder actief, werken geconcentreerder, volgen hun eigen tempo en ervaren meer eigenaarschap over hun leerproces. Voor docenten is het gevolg van deze aanpak dat de ondersteuning, na de eerste fase van observeren, gericht kan worden ingezet en de begeleiding van leerlingen efficiënter verloopt. Een andere lesstart vergroot zowel de zelfstandigheid van leerlingen als de effectiviteit van de begeleiding door de docent.

Op basis van de positieve ervaringen en observaties is deze methodiek inmiddels volledig geïntegreerd in de lespraktijk. Voor toekomstige lessen wordt een maaklijst ontwikkeld die nog beter aansluit bij de Montessori-uitgangspunten, met meer keuzevrijheid bij nieuwe theorie en ruimte voor zelfdiagnose en reflectie.

Deze aanpak biedt een concreet model voor hoe autonomie en verantwoordelijkheid bij leerlingen effectief kunnen worden bevorderd.

